

UR ANTECKNINGAR FÖRDA AV
LOTSFÖRMANNEN
JOHANNES NIKOLAUS ALBERT STUXBERG
f. 12/11 1865 d. 6/7 1949

Gåva av Dr Olli Lindquist, Uppsala

Ur anteckningar förda av lotsförmannen Johannes Nikolaus Stuxberg Fårösund

Under Krimkriget 1854-1855 emellan Ryssland och England i samband med Frankrike, fördes detsamma även i Östersjön vid belägringen av fästningen Bomarsund i Åländska skärgården. De allierade England och Frankrikes flottor hade under ovannämnda krig sin operationsbas förlagd till Fårösund, där intogo de kol och vatten och ifrån Danmark inkom till de allierade proviant bestående mest i levande nötkreatur.

Fårösund torde under denna tid haft enligt vad gamla lotsdagböcker utvisa en riktig glansperiod ifråga om lotsningar av de främmande örlogsfartygen, ävenså koltransportfartygen till desamma.

De lotsar som då funnos i Fårösund voro Söderberg lotsålderman, Olsson och Wahlgren troligen mästerlotsar, samt Gustafsson och Ölander lotsar tillsatta 1854.

Engelsmännen hade med sig en lots, en infödd engelsman som skulle lotsa deras fartyg, men obekant med farvattnet som han var och sedan han haft ett par grundstötningar försvann han från platsen.

Som lotsarna i Fårösund ej räckte till för lotsning, tjänstgjorde emellanåt Lars Hamstedt ifrån norra gattet /södra och norra gattet i Fårösund voro ej sammanslagna/ lotsen Wallin från Slite sedermera lotsålderman därstädes.

Wallin var vid den tiden en yngling i tjugooårsåldern, en riktig jätte, som ett bevis på hans oerhörda styrka ser man ännu på Bungeör en gråsten, som Wallin kunde taga ifrån marken och lyfta i brösthöjd, många ha sedermera försökt detsamma men ingen har ännu lyckats utföra detta kraftprov.

Då Wallin kom till Fårösund för att börja tjänstgöra sade lotsålderman Söderberg till honom, "nu får Wallin ta vakt tillsammans med Wahlgren ty jag kan ej ha honom tillsammans med Gustafsson han är stygg emot honom". /anmärkas kan att Wahlgren var en rätt rå person och därtill en vild slagskämpe./

Lotsålderman Wallin har berättat följande för undertecknad. "Då jag kom till Fårösund och började tjänst tillsammans med Wahlgren började redan första gången då vi bordade ett fartyg Wahlgren kommendera och skrika till mig, då jag fastgjorde båtsläparen, jag tillsade honom då att hålla käften, jag hade skött sådant förr. En gång i vaktstugan på Bungeör, säger Wallin, då jag låg på kojén satt Wahlgren och berättade om sina otaliga vilda slagsmål, då jag hört på honom en stund yttrade jag till honom, då har väl Wahlgren inte heller träffat någon riktig karl under sina slagsmål, eftersom han ej fått stryk någon gång. Wahlgren steg då upp, kom fram till kojén där jag låg och lade sig över mig under det, att han tryckte sina tummar bakom mina öron under det

han frågte vad vill du nu göra, jag teg men drog mina ben opp tills jag fått knäen i vinkel, då sparkade jag till med den påföljd att Wahlgren hamnade i motsatta väggen och i farten krossade han ett bord i småbitar under det jag yttrade, då gjorde jag såhär..
Efter den betan blev Wahlgren rätt så beskedlig mot mig, han fann att han funnit sin överman.

En gång hade Wahlgren och jag lotsat in en fregatt på yttre redden, berättar Wallin, dvs mellan Bungeör och skarvgrund och efter ankringen om samma bjöds det på förtäring, Wahlgren fyllde ett ölglas till bredden och tömde det, jag häpnade för aptiten, ty vid den tiden hade jag ännu ej förtärt sprit och tänkte inom mig hur det skulle gå med Wahlgren, men han tycktes oberörd av detsamma. Komna tillbaka till Bungeör hissar en ångskonare lotsflagg inne på yttre redden /den tiden voro alla ångbåtar försedda med fullständig segelrigg/ Under det att en korvett siktades i sydost ifrån Bungeör med kurs på inloppet, Wahlgren sade då att nu kan du gå och ta ångbåten så går jag ut till korvetten. Då Wahlgren kommit ut till korvetten befanns det, att befälhavaren ej ville lots /Det hände emellanåt att örlogsfartyg gingo ensamma utan anlitannde av lots, ehuru de sedermera måste erlægga stadgad lotsavgift på grund av förordningen om samma/ korvetten var fransk, Wahlgren vände då och styrde in till Bungeör sin lotsflagga behöll han hissad, vinden var sydvest således gott streck in och korvetten styrde i Wahlgrens kölvatten, komna in tvärs an Bungeör, vinden hade nu gått mera västlig, vände Wahlgren, korvetten vände även och styrde fortfarande efter Wahlgren upp efter Bungenäsudd /Näsudden/ komna i närheten av land dog vinden ut och sprang med en gång över till Nordost med storm. Korvetten, som ej var förberedd med ånga måste låta båda ankarna gå och bärga sina segel för att ej driva på land, därtill måste den ligga med bramrår och stänger. Då Wahlgren omsider kom tillbaka till Bungeör yttrade han följande till Wallin. Tyckte du inte att jag nu gjorde bra för den puken. Korvetten fick ligga i två dygn för ankar och rida ut stormen.

Av de här omtalade lotsarna blev Olsson, Wahlgren och Ölander ej så gamla så de uppnådde pensionsåldern, den var ju då 65 år, ehuru med den sednare var ett annat förhållande. Ölander som var en duktig lots, djärv och oförvägen, blev med tiden en obotlig fyllerist, varför han efter åtskilliga varningar för fylleri blev ersatt. Han omkom vid en badning, det sägs att han ej heller då var nykter, han drabbades då av hjärtslag och gick till botten. Bland otaliga äventyr som Ölander hade, berättas Att en gång då han i Fårösund kom ut till ett fartyg som låg med lotsflagg och fått sin båt fastgjord vid sidan av detsamma, de upplyste honom om att lejdaren hängde på andra sidan, så hoppade Ölander utan vidare i sjön och sam runt aktern på fartyget och opp till andra sidan av

fartyget där lejddaren hängde och gick ombord. Gustafsson levde några år efter han kommit i åtnjutande av pension.

De båda lotsåldermännen Söderberg och Wallin däremot kommo båda att njuta en aktningvärd ålder. Lotsålderman Söderberg var den första lotsålderman i Fårösund, före hans tid sköttes lotsåldermanskapet av tullinspektorn i Fårösund. Lotsålderman Söderberg var en mycket fin och sympatisk person, under hans tjänstetid hade han till uppdrag att även tillse och med vissa mellanrum besöka följande lotsplatser, Hallshuk, Kappels hamn, Ahr och Lutterhorn, de fyra nämnda lotsplatserna äro nu indragna och lots till desamma erhållas ifrån Fårösund.

Efter den sk Engelska tiden blev lotsantalet i Fårösund utökat så att då det var som störst det fanns sju lotsar i Fårösund jämte lotsålderman, norra gattets äro då medräknade. Lotsåldermannen var fri vaktgöring både på Bungeör och Fårösund. Den lots som hade vakten i Fårösund skulle under de dagar han hade vakt till lotsåldermannen inlemnä en skriftlig rapport angående väder och vind mm under nämnda tid. I och med lotsålderman Söderbergs inträde i pensionsåldern upphörde denna titel, sedan blev det lotsförman. Min far som vid Söderbergs övergång till pension var mästerlots blev efter honom lotsförman.

Före de här omnämnda lotsarna tror jag det ej var mer än tre lotsar i Fårösunds södra gatt. Norra och södra gatten voro oberoende av varandra på så vis att införtjänta lotspenningar uppdelades var plats för sig, först i senare blevo båda lotsplatserna sammanslagna till en, Fårösunds lotsplats. Vid Fårösunds norra gatt var Hamstedt i många generationer lotsar, å nämnda plats i allra äldsta tider torde det endast varit en lots med namnet Hamstedt och har han då haft som biträde en så kallad lotsdräng. Längre fram i tiden voro de två bröder som voro lotsar, Lars och Per Hamstedt, sedan två kusiner Petter och Wilh. Hamstedt, den sednare drunknad i Fårösund vid en hemsegling till norra gattet efter slutad tjänstgöring på Bungeör 1914. För närvarande äro Per Hamstedts två söner mästerlotsar å Fårösunds lotsplats, Edvin o Kalle Hamstedt.

De tre lotsarna i Fårösund voro två med namnet Söderberg ehuru de ej voro släkt med varandra och den tredje hette Thornberg, han var till börden Ösel. Den ena av lotsarna Söderberg var far till lotsålderman Söderberg, han skall ha varit en ganska slät figur och kallades i dagligt tal för klenlotsen och sedan han satt en skuta på grund gick han och dränkte sig i förtvivlan däröver. Den andra lotsen Söderberg hade ingen son men en dotter, som blev gift med en Stuxgren, deras äldste son tog modersnamnet till tillnamn och kallade sig Söderberg, han blev lots i Fårösund, han avled pensionerad. Nuvarande lotsförmannen i Fårösund är son till omförmälde Söderberg.

Thornberg som var Ösel till börden tyckes ha varit av bättre härkomst, han var ganska skriv- och räknekunnig vilket den tiden var högst ovanligt då ännu ej folkskolorna kommit till. Å Bungeör finnes ännu anteckningar som han nedskrivit vilket vittnar om att enligt den tiden han varit lärd. Av min far hörde jag berättas att på vintern då lotsarna ej vaktade gick han jämte flera ungdomar till Thornberg och lärde sig skriva och räkna, någon folkskola fanns ej den tiden.

Ännu en gammal lots fanns vid platsen före den sk Engelska tiden, han hette Broberg och han var en ohjälplig suput som blev avsatt för sitt supande.

Undertecknad som är född den 12 november 1865, inskrevs som lotslärling vid Fårösunds södra gatts lotsplats i februari 1887, den 13 mars 1894 befordrades jag till lots vid nämnda lotsplats, till lotsförman i juli 1905 och till mästrelots 1906. Den 1 januari 1926 avgick jag med pension. Under min tjänstetid tjänstgjorde jag som förman vid signalstationen Holmudden Fårö fyr, under världskriget i 27 månader, från den 1 augusti 1914 till den 1 november 1916. Holmudden var nog en av de signalstationer på Gotland som hade det mesta att inrapportera. De första dagarna av augusti var det en oerhörd trafik av ångbåtar som kom ifrån Finska viken med kurs ned emellan Gotska Sandön och Salvorev. Tyska kryssare lågo och prejade ständigt samtliga handelsfartyg, de fartyg som sednare patrullerade därutanför voro mest Tyska jagare och undervattensbåtar samt fr.o.m. 1916 Zeppelinare på en gång. I bland voro de tyska jagarna maskerade på så sätt att i stället för tre skorstenar hade de uppsatt en fjärde. I november 1914 sågo vi den första tyska undervattensbåten och i samma månad kom den första minan ilanddriven i närheten av fyren.

1915 i juli fingo vi bevittna ett sjöslag emellan tyska kryssare och jagare mot ryska kryssare. Vid elva tiden på f.m. den juli kommo fyra ryska kryssare under forcering i kolonn från SSW, styrande Nordost över tätt utanför digergrunds pricken, då detta grund passerats ändrades kursen så att de kommo att styra inför fyren Holmudden, de ryska örlogsfartygen voro under oavlätlig beskjutning från sin styrbordssida, pressade av tyska sjöstridskrafter. Enligt den silhuettbok som vi förfogade över vid signalstationen voro två av ryska kryssare pansardäckskryssare av Rogatyr typen om mellan 4000 - 5000 ton och med 15 cm kanoner. Övriga två ryska kryssare voro pansarkryssare av Prajan typen av mellan 4000 - 8000 ton, deras bestyckning utgjordes av två 21 cm kanoner, de övriga 15 cm. Till följd av den rök som ryssarna under forceringen utvecklade och med vinden som var svag NNW drev den ut över de tyska örlogsfartygen så att desamma ej kunde upptäckas ifrån signalstationen, endast elden från de tyska kanonerna lyste igenom röken då de sköto, och nedslagen av granaterna som föllo ikring ryska fartygen voro genom vattenkaskader som uppstod fullt synliga. Den ryska pansardäckskryssaren som gick sist i

kolonnen tycktes vara värst utsatt, vi räknade ändå till 10 nedslag runt ikring densamma på engång. Den fick nog även träffar, ty en av pansarkryssarna sackade så att den andra kom in emellan de övriga i kolonnen. De tyska kryssarna voro Rohn om 9500 ton, och som bestyckning hade den 2 st 24 cm kanoner samt 15 cm. Augsburg, en nästan ny kryssare om 5000 ton förde endast 15 cm kanoner men den var alla övriga fartyg överlägsen i fart, den gjorde 28 knop under det att de övriga, utom torpedfartygen, ej kommo till högre fart än 22 knop. Även kryssaren Königsberg var med, samt på tysk sida tre divisionsjagare. Då ryssarna vid passerandet av Digergrund ändrade sin kurs och styrde inför fyren på land, var nog tanken att komma in på neutralt vatten. Men kursen varade ej länge, plötsligt ändrade de åter kurs och styrde nu ost ut till sjöss beredd på att de fingo undsättning av kryssaren Rurik som var överlägsen de tyska sjöstridskrafterna. Rurik som vid krigsutbrottet 1914 var nymodiserad, mätte 13500 ton och förde som bestyckning 4 st 26 cm kanoner och 20 stycken 15 cm kanoner förutom övriga lätta, den ansågs på den tiden efter storleken som världens starkast bestyckade örlogsfartyg. Kanonader hördes hela eftermiddagen till kvällen men drog sig allt längre öster över. Rurik blev liksom de tyska örlogsfartygen ej synliga från signalstationen, beroende dels av dis dels all rök som de ryska fartygen utvecklade. Rurik som föreföll så överlägsen drogo sig nog tyskarna för och denne i sin tur fruktade nog att bli besegrad, den var svårt läck, var troligen på grund på Sandöbank, och låg på kvällen då den nådde rysk hamn en hel meter djupare än sitt vanliga djupgående till till följd av grundstötningen. Kanonaden fortsatte hela eftermiddagen men blev efterhand allt svagare allt eftersom flottorna drogo sig öster över så på kvällen upphörde den alldeles.

Den tyska minkryssaren Albatross, som omförmälte dags morgon överraskades av den ryska flottan sedan den under natten utlagt minor oppe under Likan, eskorterades av tre torpedbåtar samt lätta kryssaren Augsburg, som den ryska flottan var allt för överlägsen att upptaga strid med, gav chefen på Augsburg order till Albatross att uppsöka svenskt neutralt vatten under det den forcerade söder över för att få sin gnist mera ostörd vid gnistning efter förstärkning av tyska örlogsfartyg.

Striden för Albatross som endast var 2000 ton med 8 cm kanoner och därtill den ryska flottan underlägsen med en fart av cirka 2 knop blev allt för ojämn. Den lyckades dock uppnå svenskt vatten och satte i land vid Kuppen innanför Östergarnsholm. Den var då illa medfaren, hade 27 döda och en massa sårade ombord. Albatross togs sedan av grund av Neptunbolagets ångare Herakles och infördes till Fårösund där man kunde få se den förödelse som drabbat fartyget under striden. Bland annat såg man de två skorstenarna som hade otaliga granatträffar, roder och en del av aktern var bortskjutet samt för övrigt

förödelse över allt, såväl under som på däck. Albatross som nu var internerad fördes senare till Oskarshamn.

Wid Fårösunds lotsplats inskrevs undertecknad som lotslärling i februari 1887, blev lots vid samma lotsplats i mars 1894, lotsförman i juli 1905, mästerlots 1906 och avgick med pension den 31 december 1925.

Hamn och bostadsförhållanden voro under min tjänstetid å Bungeör ganska miserabla, den s.k. båtviken å Bungeör hade under tidernas lopp uppgrundats så att vid lågvatten gick det ej att komma in där med båt, och bostaden som bestod av endast ett rum var mycket otidsenlig, där fuktade så väggarna voro mögliga en halv meter upp för väggarna. Kostnadsförslag var upprättat 1910 om tillbyggnad av ett rum till bostaden och inlemnat till lotskaptenen i Stockholm, men det blev inget av den gången. Från gångna tiders inspektion å lotsplatsen Bungeör vill jag här anföra ett exempel som gamla lotsförman P A Nordström omtalade. Generaldirektör Ruth var engång på inspektion å Bungeör under sin inspektionsresa runt Gotland. I vaktstugan på Bungeör var en stor öppen spis, sednare åren var där en rörspis, den var ganska förfallen varför Nordström hos Generallotsdirektören anhöll att få densamma lagad, efter något begrundande upplät Generallotsdirektören sin mun och yttrade: "Tag en kalkflisa och ett spann lerbruk så kan ni själva reparera spisen, och det här är ta mej fan den bästa vaktstuga i hela Sveas rike." Så var den gamla tiden, det gjordes ej mycket för personalens trevnad.

Lotslöjtnant Kullander som jag under min tjänstetid funnit den som mest vårdat sig om de underhavandes rättigheter rådde mig då inget bygge tycktes bli av att ta läkarbesiktning på bostaden. Doktor Dahlman, medicinläkare av 1:a graden och anställd vid Kustartilleriet här i Fårösund verkställde en dag uppmätning av bostadsrummet å Bungeör, samt besigtigade detsamma liksom hela byggnaden, för övrigt rätt grundligt, och lämnade ett utlåtande som helt fördömde bostaden. Avskrift av läkarutlåtandet förvaras å Bungeör.

Då jag fått läkarutlåtandet över bostaden å Bungeör och visade detsamma för Lotslöjtnant Kullander, som var på ett tillfälligt besök här i Fårösund, jublade han över innehållet i detsamma, under det han yttrade, tag nu en avskrift av läkarutlåtandet samt låt två ojäviga personer bevittna detsamma, samt sänd upp det till Lotsstyrelsen. Warför avskriften å läkarutlåtandet sändes, var på Lotslöjtnant Kullanders inrådande emedan som han sade om originalet av läkarutlåtandet sändes torde det försvinna i Lotsstyrelsen.

När ett par år gått om och inget bygge hördes av, bad doktor Dahlman att få låna läkar intyget. Sedan han fått detsamma lät han införa detsamma i Göteborgs Handels och Sjöfartstidning samt i Gotlands Allehanda, och då tidningen utkommit skickades ett exemplar av Gotlands Allehanda med rubriken förstruken till Generallotsdirektör

Linder, och först nu blev det bygge av. Då Generaldirektör Linder kom på sin inspektionsresa till Gotland var han förbaskad och ville veta vem som infört annonsen i tidningen, men då han fick veta att det var doktor Dahlman teg han, under det att han för sig själv mumlade det hade varit bäst att vända sig till oss och ej låta pressen få hand om sådant.

I allra äldsta tider torde lotsarna mest ha uppässat på Skarvgrund, i min barndom stog ännu en gammal bod kvar där som tillhört lotsarna, under tidernas lopp har den helt försvunnit.

Nu har andra tider inträtt för personalen, en modern båthamn finnes nu på Bungeör, samt en präktig motorkutter, och bostaden som under förra året moderniserades består nu av kök och vaktrum samt tre små rum för personalen.

Fårösunds lotsplats den 15 juni 1940
J N Stuxberg fd lotsförman

En kappsegling emellan lotskuttern i Fårösund och tull-
kuttern från samma plats från Fårösund till G. Sandön

År 1889 erhöill lotsarna i Fårösund en ny lotskutter avsedd huvudsakligen för att föra post och proviant till Gotska Sandön en gång i måndaden. Kuttern ifråga var helt olik de gamla, som förut funnits vid lotsplatsen, desamma voro klinkbyggda och vad riggen beträffar var storseglet försett med spri, mycket olämpligt och ohanterligt å ett så stort segel.

Den nya kuttern som kom till lotsplatsen var byggd av ek på kravell i Lamvik i Norge, den skilde sig högst väsentligr från de gamla Bohusländska kuttrarna. Kuttern ifråga var mycket skarp i bottnen och försedd med järnköl, så varlast i densamma fanns ej mera än en del järntackor för att trimma den så kuttern kom att ligga i sitt rätta läge på vattnet. Storseglet å kuttern var försett med bom och gaffel och var desamma att det nådde ända ut till akterstaven av båten, det var utmärkt god seglare, vilket omförmälta kappsegling kommer att utvisa. Till Fårösund hade tidigare kommit en ny kustsergeant Ohlsson, jag tror han var Bohuslänning, han hade en kutter vid namn Agnes, den var smacker och fint byggd i samma stil med den tidens lotskuttrar och vad var naturligare än att kustroddarna å densamma framhöll Agnes snabbsegling och trodde säkert att lotskuttern därvidlag bleve efter i segling. En dag i augusti 1892, då vi skulle segla till Gotska Sandön låg tullkuttern vid moringen med sina segel hissade (vi hade den tiden utanför lastbryggan trä moringar) och med ett spring å densamma för att kasta loss då vi passerade. De läto lotskuttern passera förbi sig ett par båtlängder, så kastade de loss springet och tänkte nog segla om oss men hann aldrig fatt vår kutter utan sackade i stället så smått akter ut av oss, dock ej någon nämnvärd grad ty då vi passerade Norra Gattet voro de endast ett par hundra meter efter. Winden ifråga var Nordost till Ost lagom frisk för att föra alla segel. Då vi passerade Svingrund halades dikt bidivind, ty kursen blev nu Nord till Ost, nu var ej sjön längre så slät, Agnes började nu sacka på samma gång den kom långt i lä om oss. Lotskuttern sträckte med engång opp under Sandön och ankrade vid Bastustem (norr om Bredsandsudde wid fyrstationen gick ej att ankra för sjö) Då vi ankrat sågo vi tullkuttern ute i horisonten snett akteröver i lä, de hade göra ett par timmars kryss innan de nådde ankarplatsen sär vi lågo till ankars. Då vi träffades erkände de sitt nederlag, men icke förty var sämjan emellan oss lika god för det så de voro ombord och gästade hos oss i lotskuttern.

Då vi andra dagen skulle segla hem ifrån Sandön blev tulljakten först klar att avsegla, vi väntade på prästen, han var på förrättning på Sandön och det var han som hyrt lotskuttern för denna resa. Som Sandöborna

ej hade någon båt vid Bastusten där vi lågo, vidtalade vi kustroddarna, att de skulle vänta och ta ut prästen till oss, ty de hade båt med sig. De lovade detsamma emot det att de fingo en bogserända från lotskuttern till sig under hemseglingen, vilket även beviljades dem. Sedan prästen kommit ombord började hemseglingen, samma vind som dagen förut men nu mycket moj och ett strålande solsken. Som passagerare hem hade vi fått Karl Bourgström, nu fyrvaktare på G Sandön, han medförde fiol och på kustjakten (tullkuttern) hade de flera musikinstrument, och vad var naturligare då än att de i det vackra vädret skulle samspela. Tulljakten haldes så nära opp under lotskutterns akter att Bourgström därifrån på tulljaktens klyvarbom praktiserade sig med sin fiol ombord å densamma. Nu frågade vi prästen, om han tillät att de fingo hålla lite musik ombord i Agnes, han frågade då vad sorts musikinstrument det var, ja svarte jag, Bourgström spelar fiol Ahlberg gitarr Klintberg dragspel och Esklund trakterar triangel. Prästen svarte då att det fick väl gå, fast dragspel tyckte han inte om, det var så skrällande mässingstoner (vill för övrigt nämna att prästen Stengård var en av sin tids förnämsta fiolister). Musiken började nu och hade de spelande musikanterna placerat sig förut på rufftaket å Agnes för att vi å lotskuttern skulle få njuta av musiken, och spelet fortgick tills de omsider tröttnade. Min far sad en gång, den här bogseringen hindrar, det hörs hur kuttern knycker. Prästen hade nog hört samtalet oss emellan, ty då han kom opp på däck frågte hanmig om inte bogseringen hindrade lotskuttern, nej, svarte jag, bogserändan hänger ju slack, jakten hade nyss fått en knyck av lotskuttern. Nu mojnade vinden mer och mer och komna utanför Fåröbjerget kastade vi loss tulljakten. Kuttern kom nu att avancera något fortare, men komna utanför Lutterhorn dog vinden alldeles ut, så vi blev liggandes i stiltjen. Prästen hade förut vidtalat gam. lotsen Olsson i Lutterhorn att då kuttern kom ifrån Sandön han skulle ro ut och ta prästen iland, vi hissade flagg men ingen Olsson syntes till och prästen ville gärna iland. Jag föreslog då att vi tillkallade tulljaktens båt, de voro ej längre borta än vi kunde ropa an dem, men prästen svarade i en ganska skarp ton, nej jag har haft nog av dem hela dagen, jag vill ej ha mer med dem att göra. Som stiltjen fortsatte och natten tillstundade och ingen Olsson syntes till var prästen till sist belåten då de från kustjakten kommo till oss och rodde prästen iland i Lutterhorn.

En rodd på 10 timmar från Gotska Sandön till Fårösund

Wåren 1892 vistades jag några månader på våren hos min bror vid Tärnudden Gotska Sandön. Min bror hade sommaren 1890 fått plats som fyrbiträde vid Tärnudden efter den tragiska händelsen av Fyrvaktar Lundqvist förgiftning av fyrbiträdet Engman å samma fyrplats. Efter dådet rymde Engman ifrån Sandön, blev upptagen på en svensk bark och från densamma landsatt i Fårösund.

Som min bror på strandauktion unropat en hel del bräder som han bergat der ute, kom vi nu att bygga vedbod i förening med snickarbod. Då vi kommit så långt, att golven skulle inläggas i desamma tyckte vi, att de borde vara av plank istället för av bräder, det var bara då, att ro upp till Österbod och fortsätta ned till Kyrkudden och under vägen å stranden samla plank tills vi fick så mycket, så vi gjorde en flotta av desamma och sedan bogsera densamma till Tärnudden. Under den tid jag nu anført bärgade fyrbetjäningen sällan en plank, emedan de ej hade någon användning för dem, då skulle det vara större partier så strandauktion kunde hållas å desamma, därför låg nu plank spridda längs hela stranden utan någon egentlig ägare av desamma. Fyrvaktaren vid Tärnudden Hjalmar Söderlund, som var gift väntade tillökning i familjen, som den tiden ingen telefonförbindelse fanns mellan Gotska Sandön och övriga världen, beslöts, att jag och min bror skulle i röddbåt företaga färden till Fårösund för att hämta barnmorska åt Söderlunds hustru. Det var i början av April, som vi en morgon kl. 2 startade färden till Fårösund Till vårt förfogande hade vi Lotsverkets tvåmänning tillhörande Tärnuddens fyrstation. Båten ifråga mätte 20 fot i längd, var bra bred och hög, emedan den byggts för fyrplatsen för att föra post och proviant iland med ifrån kuttern där ofta inträffade att landsjön gick rättså hög vid landning så utsatt för öppen sjö som Tärnudden var. Då vi nu startade vår rodd låg sjön alldeles blank inte en kåre att se på vattnet, för övrigt blev lika stilla under hela vår rodd. Då vi tyckte oss ha rott halva vägen togo vi oss en paus under det vi förtärde en medförd smörgås, därefter fortsattes åter rodden och då vi hunnit Fårösund och passerade lastbryggan ringde kl. 12 vid Lövenbergs, alltså hade vi på 10 timmar fullbordat rodden ifrån G. Sandön till Fårösund. Först kl 7 e.m.d. fingo vi barnmorskan ifrån Fårö, nu hade det börjat blåsa utav sydlig varför lotskuttern utgick med barnmorskan och vår båt togs på släp ut till Sandön. Redan kl 11 e.m.d. efter 4 timmars segling voro vi framme vid Tärnudden, men att nu med båt landa där i den rätt så grova sjön och därtill mörker ansågs ej så riskfritt. Kuttern lade emellertid bi båten, halades längs sidan och så fingo vi barnmorskan i båten, nedkommen i denna lade hon sig på bottnen av båten och höll sig stadigt fast med armarna om ena toften, nu satte vi, jag och min bror kurs rätt på land och lyckades utan alltför mycken överspolning uppnå land. Komna iland emottogos vi av Söderlund och Hafström, den sednare tillhörande Bredsands fyrstation. Hafström, som var en lustig

kurre, yttrade då sedan vi fått barnmorskan iland. ja jag har en syster som är barnmorska, dumt av mig att jag ej lärde mig något av henne, i så fall kunde den här resan varit ogjord.

Men nu återstod ännu en resa ut till lotskuttern som låg utanför och höll, jag skulle ej längre stanna på Sandön, utan tillhörde nu besättningen på kuttern, då vi skulle gå ut tvekade Söderlund till en början att gå med i båten men Hafström sade i en bestämd ton, nej du slipper ej vi behöver hjälp att ro genom landsjön, och resan ut till kuttern och iland igen gick utan något äventyr, lite över sköljning av sjön var man ju van vid.

Någon vidare känning av den långa rodden hade man inte utom det, att dagen därpå var det rätt svårt att sitta.

J N S

En seglats ifrån Gotska Sandön till Fårösund med lotskuttern på 3 timmar i November 1893.

Under novemberresan som lotskuttern gjorde till Gotska Sandön med post och proviant blev det mycket stormigt, vi lågo tre dygn till ankars under ön för nordlig storm utan att kunna uppnå förbindelse med land, på grund av stormen. Vi beslöt då att lätta ankar och segla hem emedan provianten snart kom att tryta, men ej alla på kuttern gillade det, de fruktade att kuttern ej skulle klara länsen i så hårt väder. Bland de mest tveksamma var kustsergeant Olsson, som var med oss som passagerare, det blev att dra lott om vilket vi skulle göra, avsegla eller ligga kvar tillankars. Lotten utföll så att det blev att avsegla ifrån ön. Tvårevat storsegel och stagfock sattes och ankaret lättades och togs in och seglingen begynte, vinden var Nord Nordost rätt akterlig varför stoppartalja sattes på storbommen och skotet utfirades i hela sin längd. På 1 tim och 15 minuter hade vi seglat G Sandön ur sikte och sågo nu Gotland, således hade vi seglat över halva vägen, men nu blev sjön svårare och svårare så kuttern blev svår att styra, därtill var segelytan för stor, vi firade piken å storseglet, najade fast densamma intill masten så nu blev endast trekant av tvårevat storsegel, nu minskade farten men kuttern redde sig bättre nu. Till rors stod mästrelots Söderberg ganska trygg, då vi erbjödo honom avlösning vid rodret vägrade han detsamma, han sad, här står jag ingen annan får komma hit till rodret nu. Styrningen var ej utan risk i den grova sjön med vinden platt akterlig, hade kuttern tagit en gir så stor-seglet slagit över hade med säkerhet stoppartaljan sprungit, storbommen slagits av, och ävenså kunde vanten sprungit. Stagfocken den hade vi i god tid firat ned emedan den i lä av storseglet bara slog och slog ifrån ena sidan till den andra. Komna så långt som till Svingrund såg det rätt så mörkt ut för oss, ty emellan Aurgrund och Svingrundet bröt sjön över allt, men vi hade tur och kom lyckligt igenom in till Fårösund efter tre timmars segling, den snabbaste segling jag varit med om från Gotska Sandön till Fårösund. Ehuru sjön var mycket grov fingo vi ej så mycket över, kuttern rullade bara däcket ifrån ena sidan till den andra, men så mycket vatten på en gång så det var någon risk för att det skulle fylla i styrhålet undgingo vi. det kan nämnas att under seglingen hade vi storbommen så högt dirkad, att den ej nådde vatten vid slingringen

Efter kriget.

Under åren 1921 och 1922 var det ett uppsving å Fårösunds lotsplats beträffande lotsningarna, beroende på att de tyska minsveparna hade sin kolstation förlagd till Fårösund, här kommo kolbåtar även som vattenbåtar ifrån Tyskland närmast ifrån Pillau och försågo sveparna med detsamma, en gång kunde räknas på en gång i hamnen 2 kolbåtar 2 vattenbåtar 16 minsvepare och 3 jagare, även de för minsvepning.

Under samma år utfördes 534 lotsningar med en lotspenninginkomst av 11970 kronor. Augusti och Oktober månader voro de bästa, sålunda var det i Augusti 114 lotsningar och lotspenningar för samma månad 2623 kronor, under Oktober månad förrättades 192 lotsningar och lotspenningarna uppgick till 5655 kronor.

Under år 1922 utfördes 432 lotsningar och de sammanlagda lotspenningarn uppgick till 9622 kronor. Maj månad var den bästa under året, då utfördes 112 lotsningar och lotspenningarna för samma månad uppgick till 2745 kronor. Minsveparna fingo ej använda sin gnist då de lågo i Fårösund, jag var vid ett par tillfällen med ute utanför tremilsgränsen då en minsvepare utsände och mottog meddelande ifrån Tyskland.

Den tiden var disciplinen i den tyska marinen mycket dålig, det var ej något ovanligt att se rorsmannen röka cigarett under det han stog och styrde, och då de embarerade i en båt till eller från fartyget och en officer satt akter i båten kunde en matros helt ogenerat slå sig ned bredvid honom. En gammal underofficer från kejsartiden som såg detta utbrast "Arma Dötsland, arma Dötsland" tyskarna sökte nog undet sina besök sälja en del sprit, så tullen hade mycket göra här den tiden, det berättas att Stålbrand en kväll klädde sig civil för att upptäcka hur kommersen gick, han tilltalade en tysk och ville kö av honom, men tysken sade nej tullmester, hag har ingen sprit att sälja, han hade trots den civila dräkten igenkännt tulluppsyningsmannen.

På Fårö som ingen tull existerade, gick nog mycken sprit iland, om gamla färjemannen Sundberg sades det att han bytte bort alla sina höns till tyskarna för sprit, han sade, jag tycker mycket om den tyska minörspriten. Sedan kalkstensskeppning börjat vid Bungenäs 1907 blev det ett visst uppsving vid lotsplatsen. Mycket kalksten gick utrikes, huvudsakligen till Tyskland och sedan ett par moderna kalkugnar blivit uppförda kom skeppning av packsten i full gång, mest till Wiborg och Koska för cellulosafabrikernas behov. Lotsningarna vid platsen ökades rätt avsevärt, 1912 torde vara det år som de flesta utfördes på Bungenäs.

Som fartyg kommande från utrikes ort måste in till Fårösund där tullbehandling, och den största delen fartyg bestod av segelfartyg, motorerna hade ännu ej kommit i bruk, var det många gånger rätt besvärliga lotsningar, det blev för det mesta att ligga och kryssa ut ifrån Fårösund till Bungenäs med de tomma eller barlastade skutorna, och många gånger då gammal dyning kom in emellan Bungeör och landet var det svårt att få dem att vända där. Nu har segelskutorna upphört alla ha fått motor-

er, och det trånga grunda norra gattet har blivit uppsprängt till $5 \frac{1}{2}$ meters djup med en 40 meter bred ränna. Fyrbelysningen där har även blivit förstklassig, Agafyr på Aurgrund, lysboj för angöringen utanför gattet, samt tvenne elektriska överinsfyrrar för insegling till Fårösund.